

Rapsolja och glass i harmoni med mjölkkor på Sänkdalens gård

FOTO: SÄNKDALENS GÅRD

Snart säljer man så mycket rapsolja att presskakan räcker till de 135 mjölkorna.

SÄNKDALENS GÅRD på Vikbolandet i Östergötland är en av de ekologiska mjölkgårdar som på senare år börjat med rapsodling och pressning av rapsolja. Gården drivs av Tomas och Gunilla Gunnarsson med familj och har 135 mjölkkor. På gården har man också köttproduktion genom att alla tjurkalvar sparas och föds upp som stutar. Tomas pappa Per Gunnar Gunnarsson började med ekologiskt lantbruk redan på 1970-talet då gården hade 25 ha åker. Genom åren har familjen satsat på att utveckla lantbruket och arealen är nu uppe i 400 ha åker och 95 ha bete.

Satsningen på ekologiskt och tillväxt har också en sida med utveckling av det man gör på gården. För tre år sedan började man pressa rapsolja av höstraps som odlas på gården och sedan ett år tillbaka har man också glasstillverkning.

–Vi ville bli självförsörjande med kraftfoder. Förutom att odla åkerböna började vi odla raps för att få rapskaka. Rapsoljan blev sedan en

följd av det och jag tycker det gått över förväntan, säger Tomas Gunnarsson.

Begagnad press

På Sänkaldalen odlas årligen ca 30 ha höstraps vilket brukar ge ca 60 ton rapsfrö. Behovet av rapsfrö för att få fram tillräckligt med rapskaka till mjölkorna är större och ligger på ca 100 ton frö om året. Hittills har försäljningen av oljan begränsat mängden rapskaka och mjölkornas foder har därför kompletterats med inköpt kraftfoder. Försäljningen ökar och Tomas Gunnarsson räknar med att inom något år inte behöva köpa in kraftfoder alls.

Rapsoljepressen är tillverkad i Sverige och köptes begagnad av en annan lantbrukare för 70 000 kr. Den har en kapacitet att pressa 100 kg frö i timmen, vilket ger ca 30 liter olja. Pressen kan om man vill gå dygnet runt. Det krävs inte en livsmedelsgodkänd lokal för pressen och den står i den befintliga spannmålsanläggningen. Oljan rinner ner i

rostfria behållare där den sedan får stå några veckor så att partiklar sjunker till botten.

Behållarna med olja flyttas sedan till en särskild livsmedelsgodkänd lokal där oljan tappas på flaskor, etiketteras och packas i kartonger. Lokalen inreddes i en befintlig byggnad och kostnaden utöver eget arbete stannade vid 50–60 000 kr. Här kommer de att göra ytterligare investeringar framöver eftersom det behövs en större förpackningsmaskin som inte ryms i nuvarande lokal.

Oljan säljer bra

Målsättningen är att sälja all olja i närområdet. För närvarande är 85 livsmedelsbutiker och gårdsbutiker i Östergötland återförsäljare. I Stockholm har 25 butiker Sänkdalens rapsolja. Den finns också i några butiker på andra håll i landet.

–Vi levererar allt själva till butikerna i Östergötland och Stockholm någon gång i månaden och kombinerar då leverans och försäljning, så

► ekologisk rapsolja

ger Tomas Gunnarsson. Vi deltar också på en del mässor och säljer direkt till konsumenter. Vi tycker det är en bra kombination av marknadsföring och försäljning.

Sänkdalens rapsolja har fått ganska stor uppmärksamhet bland annat för sin etikett och det har varit lätt att komma in på butikshyllorna i Östergötland. Det lokala ursprunget gör den till en intressant produkt. Den säljer bra även i ICA butikerna där den oftast står tillsammans med ICAs egna I Love Eco rapsolja.

Arbetskrävande

Tomas Gunnarsson tycker att rapsoljan är ett intressant komplement på gården, men att det också kräver en hel del arbete.

– Det är rätt mycket jobb med marknadsföring och försäljning. Hur mycket och på vad beror på vad man har för resurser och vad man är road av. Vi har t ex lagt mycket tid på design av etiketterna och utformningen av flaskorna.

När pressen körs kontinuerligt tar det ungefär 1 timme om dagen att köra undan foder och byta behållarna med olja. Arbetet med paketering, distribution och försäljning är ungefär 75% av ett heltidsarbete.

Lika bra som köpfoder

– Jag kan verkligen rekommendera att utfodra mjölkkor med rapskaka. Jag tycker det är bra att kombinera åkerböna och rapskaka som protein-

FOTO: SÄNKDALENS GÅRD

Oljan tappas på flaskor i en särskild livsmedelslokal. Man har lagt en del möda på att design av både flaska och etikett.

foder. Vi vill gärna ha en mångfald i foderstaten och som vi uppfattat det är rapskakans protein lite högvärdigare. I praktiken har det visat sig fungera bra. Vi har skiftat mellan rapskaka och inköpt kraftfoder och det har inte varit några problem, sä-

ger Tomas Gunnarsson.

Att satsa på egen rapsoljepressning är Tomas Gunnarsson mer tvekan till att rekommendera. Om det är en bra satsning beror mycket på förutsättningarna på den aktuella gården. Inte minst är det arbetskrävande. För att lyckas är det avgörande att ha användning eller avsättning för rapskakan till foder och att kunna sälja oljan. För Sänkdalens del har rapsoljan blivit en del som bidrar till gårdens ekonomiska resultat, men för att bidra rejält skulle volymen behöva bli större.

– Vi började med rapsolja för att öka gårdens självförsörjning, men det var också ett led i den riktning vi vill gå med gårdens produkter. Rapsoljan var också ett sätt att göra det lättare att komma in på marknaden med andra produkter. Vi började med glasstillverkning för ett år sedan och det har visat sig vara lätt att komma in i butikerna med den, avslutar Tomas Gunnarsson.

LENNART LARSSON

FOTO: SÄNKDALENS GÅRD

Tomas och Gunilla Gunnarsson till vänster driver tillsammans med familjen Sänkdalens gård.

Ekologisk rapsolja – en växande nisch

Den mesta oljan är en småskalig biprodukt från mjölkgårdarnas foderproduktion.

MED ÖKAT INTRESSE för inhemska proteingrödor i mjölkproduktionen har den ekologiska oljeväxtodlingen, huvudsakligen raps, ökat och var 2009 uppe i 3 000 hektar. Eftersom de flesta hellre fodrar med presskakan än med hela fröet har det också skapats ett marknadsintresse för välsmakande kallpressad rapsolja. Men än är det långt kvar till en jämförelse med utbudet av olivoljor.

Till dagligvaruhandeln når nämligen inte speciellt många av dessa oljor. De flesta företagen är små och gårdsbaserade och produkterna säljs lokalt. Ungefär hälften av de gårdsbaserade pressarna är mjölkgårdar eller har ett nära samarbete med en mjölkgård kring presskakan och oljan. Att pressa på gården eller hos en granne gör att presskakan finns på plats för utfodringen, och med egen försäljning av oljan kan man få betalt både för presskakan och för oljan. De som inte säljer direkt till konsument lämnar istället sin olja till en mindre grossist. Största varumärkena i dagligvaruhandeln är I Love Eco och Zeta som säljs över hela landet.

Totalt pressas 1 000–1 500 kubikmeter ekologisk rapsolja om året i Sverige. En tredjedel går till livsmedelsindustrin, t ex ekologiskt Bregott och två tredjedelar säljs till konsument och storhushåll.

Bara tre stora

Ekologisk rapsolja produceras idag av tre större och ett femtontal mindre företag. Företagen är relativt

jämnt spridda över södra Sverige upp till Mälardalen. I Västergötland finns det flera lokala oljepressare, medan det för övrigt handlar om en eller två i varje landskap.

De större oljepressande företagen köper in råvaran från lantbrukare i regionen och säljer rapskakan till mjölkbönder. Skeby Energi AB är ett av de tre största företagen på ekologisk rapsolja och ägs av åtta lantbrukare i Västergötland. Till en början tillverkade man RME som drivmedel och här finns kapacitet att pressa större mängder. Nu säljer man ekologisk rapsolja både till livsmedelsindustrin och tappat på flaska till konsument.

Vegolia AB är ett Lantmännen-företag som också är bland de tre största pressarna av ekologisk rapsolja. 95 % av oljan säljs till livsmedelsindustrin och 5 % tappas på flaska av Örtodlarna Halland, som huvudsakligen odlar och säljer ekologiskt odlade kryddor och örter.

Störst pressare av ekologisk rapsolja är företaget Ektek AB i Järfälla utanför Stockholm. Ektek säljer både under eget varumärke och tillverkar åt I Love Eco och Zeta. Totalt pressar Ektek nästan hälften av den svenska ekologiska rapsoljan.

Något mindre men ändå bland de större är Gunnarshög gård i Skåne, som är stora på både konventionell och ekologisk rapsolja. Halner Gård på Gotland köper in och pressar all ekologisk raps som odlas på Gotland.

LENNART LARSSON

FOTO: SANKDALENS GÅRD

Företag som pressar och säljer ekologisk rapsolja

1–10 kubikmeter per år

Långaröd, Skåne
Norra Stene Skafferi, Södermanland
Mariestads Rapsolja, Västergötland
Å.K.S Ekoprodukter, Södermanland
Gunnagårds Naturprodukter, Västergötland
Bofood, Blekinge
Nöbble gård, Småland

10–20 kubikmeter per år

Sänkalden, Östergötland
Olivia, Västergötland
Stockuts, Västergötland
Örtodlarna Halland, Halland
Bärby Östergård, Bohuslän

20–100 kubikmeter per år

Halner Gård, Gotland
Gunnarshög, Skåne

100–500 kubikmeter per år

Skeby energi, Västergötland
Vegolia, Halland

500–1000 kubikmeter per år

Ektek, Stockholm

Maskinerna för din ekoodling

Bra val från Lantmännen

Kontakta närmaste säljare redan idag: www.lantmannenmaskin.se, 0771-38 64 00

Lantmännen
Maskin